

פרשת שבוע עפ"י השפת אמת

א. מ. תל"ג - ב"ה [תרל"ג]

פרשת וישב

ב. ג. תל"ג - ב"ה [תרל"ג]

לעשות מלאכתו (שם יא). המדרש לעשות צרכיו כנכנס רק שגראית לו דמות דיוקנו של אביו כו'. עוד ואין איש (שם) ולא מצא עצמו איש כו' יש לומר הפירוש שנתיישב בשורש החיות שלו וראה שאין לו חיים אם עושה זה שהוא נגד רצון המקום ברוך הוא וזהו ולא מצא עצמו איש. וזה דמות דיוקנו של אביו שיש לכל דבר דמות וציור למעלה⁵. והאדם נברא שכל מעשיו ותנועותיו יענינו בעולמות עליונים. ועל ידי זה כבש יצור כנ"ל. והכל אחד. וזהו שכתוב (שם יב) וינס ויצא החוצה כו' שנתבטל מכל וכל שראה שזה היפוך החיים כנ"ל:

במדרש וימאן ויאמר כו' (בראשית לט ח). דרכו של הקב"ה לבחור מאוהבי בית אבא לעולה כו'. קשה שהמדרש מחפש טעמים רחוקים כאלה על אשר מיאן לחטוא. רק באמת תגבורת הצדיקים על היצר הרע כענין¹⁴ בטל רצונך. וכאשר חכמים הגידו¹⁵ אשר יאמר האדם אפשי בבשר חזיר ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי. אבל להיות ממאן בדבר עבירה הוא תימה. ולכן אומר שיוסף מצא לו עצה איך לגרש כל התאוה עד שמיאן בה. מצד שחשב הרי הוא מוכן ודאי למסור נפשו בעבור הקב"ה. שכן כל איש ישראל מוכן למסור נפשו בג' עבירות שמחוייבין למות עליהם. והלא אם יצוה הבורא שיעלהו לעולה היה מרוצה ואם כן איך ישמע לעצת היצר הרע בדבר שאין בו סכנת נפשות. ואמת כי חשבון זה מסייע לכל איש ישראל להצילו מדבר עבירה. בהזכרו אשר הוא מוכן למסור נפשו בעבור ציווי הבורא:

לא היה יכול לגבור בכחו על ידי המיריות שהיה לו עם זאת הוציאו הקב"ה מהנסיין. וזה היה הכנה לכל הגליות. כי גלות מצרים הוא כלל כל הגליות⁸. ועיקר הגלות הוא תוספת הבחירה כי אם לא היה הבחירה כלל לאדם היה ממש בן חורין. ולכן כשזוכין לצאת מהבחירה הן גאולה שלימה. והבן:

בפסוק (בראשית לו כד) ויקחהו וישליכו כו'. לכאורה ויקחהו מיותר. ויש לומר שלקחו להם בחינת יוסף ורצו למלא את מקומו כמו שכתוב במדרש⁴ וישבו לאכל (שם כה) להאכיל לחם. כי יוסף הוא המשביר (שם מב, ו). והם מיאנו בשררת יוסף. ובודאי היה מיוחד יוסף לעלות לעשות במדריגה רמה אחר כך כנודע. ומקומו הראשון נשאר אצלם כמו שכתוב בוזה הקדוש⁵ כי בנימין מילא מקומו. כי לא היו יכולין להתמשך אחר הנהגה עליונה שלו כמו שכתוב (שם לו, ט) ויבא דבתם. וכתוב (שם ד) ולא יכלו דברו כמו שכתבתי במקום אחר⁶ מזה. ולכן על ידי שהעלה יוסף אחר כך. היה צריך נסיון מקודם כמו שאמר ז"ל⁷ אין הקב"ה מעלה לאדם עד שמנסהו. והיה ירידה שצורך עליה⁸:

א"א"ן מור"ז ז"ל הגיד⁴ בשם הרב הקדוש מפרשיסחא ז"ל פירוש ארוממך ה' כי דליתני (תהלים ל, ב) לשון הגבהה ולשון דלות. והוא שהקב"ה מגביה האדם כמו שהוא שפל ועל ידי זה נשאר אצלו כראוי. וזהו שאומרים⁵ מגביה שפלים כו'. ובוזהר הקדוש⁶ טוב ילד מסכן וחכם (קהלת ה, יג) זה יצר טוב כו' ע"ש. וכלל הענין כי מי שירא תמיד מעצת היצר הרע והולך תמיד בסכנה ויראת הטא על ידי זה שישב בטח נתיישן לו התחדשות. כי מי שישב בטח נתיישן לו הכל. וזהו שכתוב ילד מסכן וחכם. שעל ידי זה דבק בשורשו. חכמה פירשו בספרים הקדושים⁷ כח מה שעיקר החכמה לידע ולהבין כי כל הכח מה' יתברך. כמו שכתוב (תהלים קא, י) ראשית חכמה יראת ה'. ויש לומר שגם זה נכלל בדליתני לשון ילדתנו כנ"ל) ויש לומר שזה פירוש והוא נער (בראשית לו, ב) מלשון התעוררות שיש לו תמיד התחדשות. וגם בחנוכה על ידי שהיו במדריגה תחתונה ושפילה וה' יתברך עזר לנו בנסים ונפלאות. על ידי זה יש התחדשות וכל נס נמשך משורש החיות שלמעלה מהטבע. וכתוב (תהלים מ, ב-ד) קוה קייתי כו' ויעלני מבור שאון מטיט היון כו' ויתן בפי שיר חדש כו' כנ"ל:

מה שלא גילה הקב"ה ליעקב אבינו ע"ה ממכירת יוסף. אף כי היה על ידי החרם כו'⁵. מכל מקום למה סיבכו כן משמים. אפשר כי היה לטובתו. כי היה לו צער יותר אם היה יודע כי נמכר למצרים מקום ערוה וטומאה. כי באמת היה דבר גדול מאוד שנשאר יוסף הצדיק בקדושתו במצרים. ונראה ה' והקב"ה עשה השלם לטובה. כי לא היה באפשרי שיגאלו בני ישראל בלתי הקדמת ירידת יוסף למצרים. וגם נסיון של יוסף במצרים לא היה באפשרי. רק על ידי זה עצמו שנמכר בעולה ובערות הדין. זה היה לו סיוע שלא יטמע חס ושלום ביניהם. וזכות זה סייעהו להשאר בקדושה. גם הנסיון עם אשת פוטיפר שכתב במדרש⁴ ואין איש (בראשית לט יא) כו'. נראה שהיה נסיון גדול מאוד. ויש ב' מיני נסיונות אחד שיכול האדם לגבור בכחו. ויש נסיון עצום מזה שאין באפשרי לגבור כלל. רק על ידי רצון ולב אמת וצדק שיש להצדיק. וזכה שיקחו ממנו הבחירה שיצא מהנסיין. ופירוש שסייענו משמים. וזה שכתוב (שם) וימאן ויאמר הן אדוני כו'. וכתבתי במקום אחר⁷ פירוש זה שנתן הקב"ה הבחירה לאדם בכל מעשה אשר ירצה לעשות. רק אחת מבקש ה' יתברך מאדם אשר יזכר בעול מלכותו יתברך. ושידע שהכל מאתו. וצריך על כל פנים האדם לשמור זאת. והבן אלה הדברים בדברי יוסף הצדיק ולא חשך כו' כי אם אותך כו' (שם ט) ודי להכימא. ועל ידי זה זכה יוסף הצדיק לצאת מהבחירה על ידי שזכר שגם הבחירה נתן הקב"ה. ושאל זה ישר לעבור על רצונו יתברך. לכן אף כי אמרו חז"ל בינו שלא יגיד אחד ממנו ליעקב אבינו, אמר להם יהודה ראובן אינו כאן ואין החרם מתקיים אלא בעשרה. מה עשו שתפו להקב"ה באותו החרם שלא יגיד לאביהם... ואף הקב"ה אע"פ שכתוב בו 'מגיד דבריו ליעקב' דבר זה לא הגיד מפני החרם לפיכך אמר יעקב 'טרף טרף יוסף' (תנחומא וישב, ב).

במדרש נפור עצמינו כו' ואין מוכן. ויש לומר על פי מה שאמר א"א"ן מור"ז זצלה"ה כי בחינת יוסף היה להיות קדוש ונבדל בלתי לה' לבדו כמו שנאמר (בראשית מט, כ) דברים לג, טו) נזיר אחיו. ובחינת יהודה היה להביא הקדושה גם בעניני עולם הזה כמו שכתוב (דברים לג, ז) ואל עמו תביאנו כו'. ושמעתי ממנו כי בזה היו מחולקין גם רבותינו נוחם עדן כי מהם רצו שיהיה מעט חסידים ויהיו קדושי עליונים. ומהם רצו להיות מתפשט החסידות בין רוב עם אף שיהיו פחותים במדריגה עכ"ד. ולפי זה נמצא היתרון מרצון השבטים היה בחינת הפיזור כמוכן. וזה שנאמר⁹ נפור עצמינו כי זה עיקר התועלת להיות ההנהגה כרצונם:

¹⁰ יוסף הורד מצרימה וכתבו יורד יהודה מאת אחיו אמר בוא ונפור עצמינו שכל זמן שאנו מכונסים השטר מצוי להגבות (בר"ר פה, ב) וע"ע לק"ש ח"א, קמ"ד.

וימאן ויאמר הן כו' וכל כו' יש לו נתן בידי כו' (בראשית לט ח). יש ללמוד מזה לדחות היצר הרע על ידי חשבון זה שהיה ביד הקב"ה למחות מלעשות נגד רצונו יתברך והוא נתן הבחירה לאדם. זה עצמו נתן שלא נעבור על רצונו. ויוסף נראה שאמר זה להוציא גם מלבה כי עליו כתיב וימאן ופירוש וימאן שלא היה לו כלל תאוה לזה. שנתגבר לגמרי נגד היצר הרע. ויש לומר שעל ידי המיאן נמצא אחר כך לידע ולראות כי הכל הוא כנ"ל וימאן ויאמר:

תולדות יעקב יוסף (בראשית לו, ב). דכתיב (עובדיה א, יח) בית יעקב אש כו' יוסף להבה כו'. יעקב הוא התורה כה דברי כאש (ירמיה כג, כט) והוא למעלה מהטבע. רק העצה להיות נכנס אור התורה בנפש האדם. הוא על ידי החשק והתלהבות. והוא בחינת יוסף הצדיק. וזה שכתב רש"י על ידי להבה שולט למרוחק. כי מצד החשק. מה שאדם מרוחק יותר נתרבה החשק לו להתקרב. וזהו שכתוב תולדות יעקב יוסף שעל ידי חשק הנ"ל נמשך תולדות מבחינות יעקב כנ"ל:

יש להתבונן במה שסיבב הקב"ה אחר שעמד בנסיון העצום הזה. אשר חכמים הגידו¹⁶ כי היה גדול מנסיוני האבות ע"ש. ואחר כך נתנו אדונו בבית האסירים. ונאמר בזה¹⁷ כי ה' יתברך מסבב מצרים להעניש לצדיק יהיה העונש בשעה אשר זכותו רב מאוד. כאשר מצינו שדן בני ישראל ביום בשעה שעושיין מצות ע"ש במדרש¹⁷ על פסוק (תהלים ט, ט) ידין לאומים במישרים. עוד נראה כי באמת המאסר היה עונש על הדיבה כמו שאמר חז"ל¹⁸ אמנם אחר שבא לנסיון הזה והוצרך להתגבר עצמו מאוד עד שבא ליסוד מעשיו הטובים. והעמיד עצמו למדריגתו הטובה המיוחדת אליו. אז תעורר ביותר החטא הראשון כמאמר¹⁹ שמדקדק עם הצדיקים כחוט השערה. לכן אז נענש על חטא הקודם. וכן בכל אדם כפי מה שמתקן עצמו צריך אחר כך לתקן מעשיו הראשונים. ומהו יקח אדם קל וחומר שלא לבוא חס ושלום לידי גבהות בעשות אחת ממצות ה' כראוי רק יפול עליו יותר פחד בהיותו מיישר עצמו לבל יתעורר עליו עונש ממעשיו הקודמים כנ"ל:

ה' האמיתיים של

ב"ה [תר"מ] בקיצור

13

נראה כי יוסף זכה על ידי המכירה שנתבזה מהשבטים ויפשיטו כו' (בראשית לו, כג.) ועל ידי שלא הרזה אחר השם יתברך והאמין כי הכל לטובה. על ידי זה וינס ויצא החרצה (בראשית לו, יג.) שהיה לו סיוע שיוכל לבזות עצמו עבור רצון הבורא יתברך. ויש ללמוד הרבה ממעשיות הללו שבתורה. אין לקבל כל הנהגות ה' יתברך בשמחה ואהבה. כי הוא גורא עלילה כו'.

וענין מכירת יוסף נראה כי היה לפלא בעיני השבטים אין הבדיל יוסף עצמו ואחד עשר כוכבים כו' (בראשית לו, ט) הלא י"ב שבטי י"ה הם. ובאמת אין פתרון לדבר זה. אך ה' יתברך מסבב מסיבות שנעשו ב' בניו שבטים מנשה ואפרים. ושבט לוי נמנה בפני עצמו. והכל היה אז בלי פירוש. ויוסף נתעלה באמת שלא היה בכלל השבטים כמו שכתוב (בראשית מט, כה) דברים לג, טו) נזיר אחיו:

12 אילו היה ראובן יודע כו'. פירוש שהאבות כל מעשיהם היה תורה. לאשר בכל פעולתם וזרעם אחריהם. וזה תולדותיהם ושיוכו זרעם אחריהם. וזה שכתוב (בראשית יח, יט) יצוה בניו כו'. פירוש שיתברך מעשיו לתולדותיו כו'. לכן נקראו אבות כדאי"א¹⁰ אין אבות אלא שלשה. ולכן זכו שמעשיהם כתובים בתורה. ובני ישראל הוגים ומבינים ומיישרין דרכם על ידי לימוד מעשיהם בתורה כו'. ואם היה ראובן יודע שמעשיו יהיו לימוד לדורות. היה זה סיוע לחזק עצמו. ועל כתפיו היה מוליכו כו'. לכן צריך כל אדם ליישב עצמו איך כל מעשיו נוגעים לזרעו אחריו לדורות:

במדרש⁶ וישבו לאכל לחם (בראשית לו, כה) להאכיל כו' עבירתן של שבטים כו' תקוה לעולם כו'. כי חלילה להבין כפשוטו שהיו חוטאים חס ושלום. וגם מה שאמר חכמים ז"ל כי כל הגלות על ידי זה החטא. ומי לא יבין כי אין הדברים כפשוטן.

והלא ידוע כי אדרבא כל קיום בני ישראל בגלות וקיום כל העולם בזכות השבטים כידוע. אבל בודאי השבטים הכינו דרך בעבורינו. והם ידעו והבינו כי לא נוכל להיות נמשך בהנהגה עליונה ורמה של יוסף הצדיק שנקרא נזיר אחיו (בראשית מט, כה) דברים לג, טו). לכן כיון שמכרוהו ישבו הם במקומו והכינו דרך במדריגה תחתונה קצת ממדרגת יוסף הצדיק שנוכל למצוא דרך זה גם בתוך הגלות. אמנם הכתוב מיחס להם לחטא⁸ כי היה להם להפליא מעשיהם למצוא דרך לתולדותיהם גם לפי הנהגה עליונה של יוסף הצדיק כי הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה⁹ והן שמים לא כאלו כל הגלות היה על ידיהם. אבל ודאי באופן זה שהיה. היה המעשה זו תקוה לנו בגלות כדברי המדרש הנ"ל:

14 וישבו לאכל לחם, איר אותה בר זעירא עבירתן של שבטים זכרה היא לעולם תקוה היא לעולם, וישבו לאכל לחם, מאכל לחם לכל באי העולם (בר"ר פד, יח) פסיקתא רבתי, ד"ה ד"א כי תשא.

6. ס' א"ת י"ז - (ס' א"ת י"ז)
(תרל"ח) 15

קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה⁶. כתבנו במקום אחר כי על ידי הלל והודאה עשאו הימים טובים הללו. וביאור הענין. דכתיב⁶ נתת ליראך נס להתנוסס מפני קושט כו' (תהלים ס. ו) פירוש הקב"ה עושה נסים לבני ישראל כדי להגביה אותם להוציאם מהטבע. וצריך להיות שעל ידי הנס שהקב"ה משנה הטבע בעבורינו. כן צריך האדם לעורר נפשו לציאת מהטבע. וזהו להתנוסס. ואז כשנעשה כן בכלל ישראל או נשאר מזה הנס לדורות שיש נס במקרה ויש נס קבוע השייך לנפשות ישראל. וזה הסימן על ידי שנתרומם נפשות בני ישראל למסור נפשם בעבור האמת. וזהו להתנוסס מפני קושט. או הוא סלה שנשאר הנס קבוע לעולם. עוד מפני קושט שזה תכשיט וקישוט בני ישראל בהראותם כי הם מוכנים אל הנסים. כאשר הם נמשכין אחר הנס לצאת מן הטבע. כענין (שה"ש א, ד) משכני אחרך נרוצה. וזהו קבעום בהלל והודאה כו'.

16. ה' א"ת י"ז, ה' א"ת י"ז (ס' א"ת י"ז)
(תרמ"ג) 18

19 (משלי יט, כא) רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום. פירוש בודאי האדם צריך לחשב דרכו בכל המדות שיוכל להיות נעזר לעבודת ה' יתברך. אבל בסוף הקב"ה עוזרו. ועל ידי כל המחשבות שהם לשם שמים מתקיים בסוף עצת ה'. וזהו שכתוב (ירמיה כט, יא) אנכי ידעתי כו' המחשבות. ויעקב אבינו ע"ה ובניו היו כל מחשבותם לשם שמים בלבד. וכשהגיעו לתהום שאין בכח אדם לילך עוד. אז צריך הקב"ה עמדה ונתן כחו ועזר נתבאר במקום אחר¹⁰ תשלום ענין זה המחלוקת של יוסף ויהודה:

כמו שיש ג' אבות ובהיותיהם מקיימים העולם. כן בחינות י"ב שבטים. ועל זה נתקן י"ב ברכות אמצעיות בתפלת שמונה עשרה. האבות הם בחינת סידור שבחו של הקב"ה. והשבטים הבקשות. וכל אלה המה דרכים מיוחדים שמתחדשין בכל יום. כי אין הדברים במקרה רק הם עמודים שהכל עומד עליהם. והקדוש ברוך הוא וברוך שמו פותח בכל יום אלה הדרכים והשערים שער סליחה ורפואה ותשובה ופרנסה כו'. לכן נתקן ברכה בסוף כל בקשה ואם היה בקשה בלבד מה ענין הברכה רק שיש להאמין כי בכל יום נתן הקב"ה אלה הברכות לעולם רק בכח בני ישראל לעורר אלה הדרכים. והנה יהודה בחינת שמע קולינו⁹. כמו שכתוב (דברים לג, ז) שמע ה' קול יהודה והיא בחינת דוד המלך ע"ה נעים זמירות ישראל. ובהינתן יוסף הוא משלם נתן לו. אבל באמת בכלל ישראל המלכות ליהודה. כי בסוף הכל צריכין לסייעתא דשמיא. וענין זה נוהג בפרט כל איש ישראל גם כן כמו שכתוב

16 במדרש⁶ כי אנכי ידעתי את המחשבות (ירמיה כט, יא) כו' כולם עסוקין בשקן ותעניתן כו'. והקב"ה היה עסוק לברוא אורו של משיח. הענין הוא דאי"א⁷ משיח בא בהיסח הדעת. פירוש שגאולה אחרונה היא בישועת השם יתברך בלי השגת שכל אנושי. וכמו כן לידת משיח היה בהיסח הדעת שהיו כולם שרויים בצערם. ויש להבין כי בודאי כל מחלוקת של השבטים היה לשם שמים לכן נתקיים שיש משיח בן יוסף ובן דוד. וכל אחד היה תופס לפי דעתו כי המלכות מגיע ליהודה או ליוסף. וכולם כיוונו לשמים. אלו ואלו דברי אלקים חיים. וצריך להיות ב' הבחינות. משיח בן יוסף המתחיל ובן דוד הגומר. ולכן היה הסדר כן שמקודם נכסה מהם יוסף הצדיק ואז נולד משיח בן דוד. והקב"ה יודע המחשבות ראה דעת נואם למצוא האמת. ונפלו במבוכה בדבר שאין ביכולת בני אדם לקיים בפועל בשלימות. וצריך הקב"ה מחשבה טובה שלהם וברא אורו של משיח. ויש לנו להבין כי השבטים הם עמודי עולם⁸.

17 כי אנכי ידעתי את המחשבות, שבטים היו עסוקין במכירתו של יוסף, ויוסף היה עסוק בשקן ובתעניתו, ראובן היה עסוק בשקן ובתעניתו, ויעקב היה עסוק בשקן ובתעניתו, ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה, והקב"ה היה עסוק בורא אורו של מלך המשיח. ויהי בעת ההיא יורד יהודה, יטרם תחיל ילדה, קודם שלא נולד משעבד הראשון נולד גואל האחרון, ויהי בעת ההיא, מה כתיב למעלה מן הענין והמרגים מכרו אותו אל מצרים (בר"ר פה, א).